

РЕАЛІЗАЦІЯ ОБЛАСНИХ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРОЕКТІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті наголошується на багатоплановості функцій інституту післядипломної педагогічної освіти, розкриваються шляхи організації і здійснення обласних педагогічних проектів з науково-методичним супроводом наукових і педагогічних працівників інституту, обґрунтовується доцільність таких проектів у освітній системі, пропонуються прогресивні підходи до навчання з метою формування необхідних компетентностей у школярів у процесі вивчення української літератури. Робота над обласним проектом дала можливість виокремити основні якості креативної інноваційної особистості та педагогічні стратегії їх розвитку, зокрема формування творчої особистості засобами мистецтва слова, національної та світової культури.

Ключові слова: *проектні технології, креативна освіта, інноваційна особистість, освітні стратегії, компетентності, уроки української літератури та літератури рідного краю.*

Сьогодні є незаперечним фактом те, що інститути післядипломної педагогічної освіти своєю діяльністю забезпечують у регіонах системні інноваційні зміни, модернізацію освітньої галузі в цілому, здійснюють організаційно-методичний супровід різноманітних навчальних, експериментальних, науково-дослідних, апробаційних, конкурсних напрямів. Тобто, діяльність закладів післядипломної педагогічної освіти не зводиться лише до підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а містить комплекс організаційних, науково-педагогічних, методичних процесів; супровід дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти; проведення і узагальнення дослідницької, експериментальної, проектної, інноваційної роботи. Кінцевим результатом цієї діяльності є підвищення якості навчання і викладання загальнонавчальних предметів, рівня учнівських навчальних досягнень та покращення якості регіональної освіти.

Одним із успішних шляхів реалізації цих завдань є системна і систематична проектна діяльність, яку ініціює наш інститут. Навесні цього року на багатолюдній науково-практичній конференції було підведено підсумки результатів роботи обласного учительства над науково-методичним проектом "Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості", під час реалізації якого особлива увага зверталася на розвиток творчих здібностей, нахилів, інтересів усіх учасників навчально-виховного процесу. "Адже кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства взагалі й кожної людини зокрема, тому забезпечення можливостей використання особистісного творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань як загальноосвітніх, так і позашкільних закладів" [8, с. 2] Тож плануючи проектну діяльність, ми керувалися твердженням, що для сучасної освіти ключове значення має унікальність, неповторні особливості та можливості окремого індивіда: освіта стає не метою, а засобом розкриття індивідуальності, її творчих здібностей та інтересів.

Креативність здебільшого характеризується дослідниками, які працюють над цією проблемою, як особистісна здатність до творчості. Суть цього процесу вивчали С. Л. Рубінштейн, А. Маслоу, Р. Мей, Б. М. Теплов, В. Ф. Вишнякова. Зокрема, Д. Б. Богоявленська визначає креативність як глибинну особистісну властивість, яка виражається в оригінальній постановці проблеми, наповненій особистісним змістом [1, с. 48]. Наша робота над обласним проектом дала можливість виокремити основні якості креативної інноваційної особистості, педагогічні стратегії їх розвитку, практичні шляхи формування під час навчальної діяльності. На допомогу викладачам було створено словник термінів інновацій в освіті, наприклад: інновативність (лат. innovation – оновлення, зміна) – емоційно-оцінне ставлення до нововведень, відмінність у сприйнятливості суб'єктів до інновацій, нових ідей, досвіду; креативна особистість – особистість, яка має внутрішні передумови, що забезпечують її творчу активність; педагогічна рефлексія (лат. reflexio – відображення, самоаналіз) – здатність педагога об'єктивно оцінити себе та свої вчинки, зрозуміти, як його сприймають у процесі спілкування тощо [3, с. 4]. Науковий та методичний супровід проекту вченими та методистами давав змогу зосередитися на ключових моментах проблеми. Так, досить серйозна увага була надана розвитку позитивної навчальної мотивації учнів, оскільки саме мотивація є важливою умовою покращення якості освіти. Крамаренко С. Г. як психолог зазначає, що в найбільш узагальненому вигляді мотивацію можна представити як спонукання, що викликає активність особистості і визначає її спрямованість. Мотивація – динамічний процес формування мотивів, пов'язаний із задоволенням певних потреб та вибором спрямування діяльності для

досягнення визначеної мети. Саме мотиви надають особистості активну сутність. Вони впливають на всі структурні складники особистості: її спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність і психічні процеси. До діяльності учня спонукають, зазвичай, кілька мотивів, які утворюють мотиваційний комплекс (систему мотивів як внутрішніх, так і зовнішніх [4, с. 4]. Тож увага педагогів у проекті була сконцентрована на мотивації досягнень, тобто прагненні дитини досягти значних результатів, успіхів у діяльності, отримати радість від високих результатів, прагнути до здійснення нових і нових цілей, реалізації власних творчих уподобань. Зрозуміло, що значною мірою навчальна мотивація учнів залежить від педагогічної майстерності вчителя, його вміння зробити навчання цікавим, яскравим, важливим для дитини; від комунікативної компетентності педагога, його ставлення до дітей, прагнення створити позитивний мікроклімат, знайти шляхи задоволення учнівських інтересів, нахилів, здібностей.

Мета статті – продемонструвати творчі підходи учителів-словесників до впровадження креативного навчання та розкрити деякі шляхи розвитку творчого потенціалу учня як креативної особистості, зокрема на уроках української літератури.

Реалізація обласного проекту, забезпечення творчого розвитку інноваційної особистості вимагала від учителів-філологів особливої уваги. Щоб навчити сучасних школярів критично і творчо мислити, вільно спілкуватися у процесі діалогу, добре орієнтуватись у великому потоці інформації та ефективно трансформувати її в ідеї, які з успіхом можна використовувати на практиці, учителям необхідно послуговуватися не тільки традиційними методами і формами навчання, але й активно звертатися до сучасних педагогічних технологій, як-от: особистісно зорієнтовані, групові та інтерактивні, ігрові, діалогові, комп'ютерні, медіаосвітні тощо. І саме творчий учитель, який відмовився від ролі ретранслятора готових істин і перейшов на позицію помічника, консультанта, організатора навчальної взаємодії в діалогічному спілкуванні, пошуковій діяльності, творчій рефлексії, здатен досягти успіху, тим більше, що шкільний предмет "Українська література" має значні потенційні можливості для формування творчої особистості засобами мистецтва слова, національної та світової культури.

Сучасний учений-методист О. М. Куцевол наголошує: "Особливо важливо організувати навчання дитини так, щоб воно активізувало розвиток її креативності" [6, с. 20]. На думку вченої, такий підхід зумовлює зміну акценту методичної діяльності вчителя-словесника з нормативно-регламентованого на творчий компонент, який передбачає постійне шукання нових способів, прийомів, методів для зацікавлення школярів та розвитку власних креативних якостей. Треба віддати належне українським методистам, творцям методики викладання української літератури в школах України Т. Бугайко, Ф. Бугайку, Б. Буяльському, Б. Степанишину, Н. Волошиній, які завжди наголошували на творчому аспекті педагогічної діяльності учителя-філолога, на необхідності творчого ставлення до викладання літератури та потребі створення свого індивідуального стилю роботи. Звертаючись до молодих словесників, Тетяна і Федір Бугайки ще в 1967 році зауважували: "Робота вчителя творча... Методичні розробки можуть дещо допомогти вчителю, та ніяк не можуть позбавити його необхідності виявляти свою ініціативу й винахідливість, діяти самостійно, дотримуючись основних принципів сучасної методики" [2, с. 5]. За визначенням Н. Й. Волошиної, урок літератури – це "витвір мистецтва, у якому присутні і краса, і натхнення думки, і радість пошуків, створені спільними зусиллями учня і вчителя" [7, с. 154–155].

Отож творчою і суб'єктною має бути діяльність усіх учасників навчально-виховного процесу освітньої системи. Відвідані уроки вчителів української мови і літератури області та аналіз конспектів, поданих до каталогу "Педагогічна спадщина освітян Дніпропетровщини", дають можливість говорити про креативне вирішення багатьох навчально-методичних питань. Сучасний педагог планує навчальну діяльність школярів, реалізуючи компетентнісний, особистісно зорієнтований та діяльнісний підходи. Поєднавши всі сучасні освітні технології, стратегії, підходи, учасники обласного проекту створили власні педагогічні міні-проекти: "Формування конкурентоспроможної особистості шляхом розвитку креативності" (Дуб Л. А., Дніпропетровський р-н); "Використання мультимедійних презентацій з метою розвитку інноваційної особистості" (Рудовол Н. П., Петриківський р-н), "Використання інтерактивних методів як ефективного засобу розвитку творчих здібностей учнів" (Білоконь Л. В., Павлоградський р-н), "Використання інтернетресурсів та медіатехнологій на уроках української літератури" (Совпенко С. А., м. Кривий Ріг). Авторський колектив СЗШ № 9 м. Нікополя запропонував нестандартні форми роботи в умовах інформатизації сучасного освітнього процесу, продемонструвавши впровадження веб-квесту як інноваційної технології. Метою веб-квесту "Енеїда" – енциклопедія народознавства", крім удосконалення навичок аналізу художнього тексту, було вироблення умінь знаходити необхідну інформацію в пошукових системах мережі Інтернет, працювати з вікі-газетою, складати буклети, створювати презентації, тобто формувати креативні та інформативні компетентності. На сторінці "Ролі" школярі обирають ту діяльність, яка їх зацікавила, те завдання із запропонованих учителем, яке їм до вподоби. Користуючись настановами вчителя, проводять дослідження і створюють продукт своєї діяльності та презентують його перед однокласниками.

Надзвичайно дієвим засобом розвитку творчих здібностей учнів є уроки літератури рідного краю. Вивчаючи набуток письменників ріднокраю, учитель створює підґрунтя для формування естетичних смаків, переконань, ідеалів школярів відповідно до людино-/народо-/ україно-/знавчих традицій; забезпечує вироблення особистісного ставлення до художньої літератури рідного краю, допомагає

учневі – читачу й людині – самовизначитися, самоствердитися й усвідомити, що митці-земляки не тільки відображають своє сприйняття й розуміння світу, а й передають енергію власного бачення життя з його добром і злом, красою і потворністю і цим допомагають дитині творити своє Я в єдності з природою, людством, нацією, рідним краєм.

У контексті обласного проекту "Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості" учителем української мови і літератури, методистом Ганнівського НВК Верхньодніпровського району О. Г. Криворотенко у співавторстві із завідувачем кафедри гуманітарної освіти ДООШО А. А. Сергієнко було укладено програму спецкурсу для 5 – 6 класів "Література Дніпропетровщини" (по 34 години в кожному класі). Крім легенд і переказів Придніпров'я (наприклад, "Легенда про виникнення петриківського розпису"), творів Івана Манжури, першого українського письменника Катерино-славщини, фольклорних записів Дмитра Яворницького про запорожців-характерників, у програмі спецкурсу запропоновані твори відомих наших письменників-земляків – Адріана Кашенка "Над Кодацьким порогом", Олеся Гончара "Колядники" (уривок з роману "Твоя зоря"), Віктора Савченка "Пальма", Валентина Чемериса "Три секунди на вибір", Івана Шаповала "Соловецький в'язень" (про Петра Калнишевського) та поетичні твори Ганни Світличної, Віктора Коржа, Валерія Ковтуненка. Крім того, що учасники спецкурсу беруть інтерв'ю в письменників краю, створюють поетичні етюди, пишуть відгуки на прочитані твори, вони готують і проводять "Свято власної поезії", де демонструють свої креативні здібності, творчі компетентності, літературні вміння. Важливість таких спецкурсів, занять, заходів важко переоцінити, бо на благодатний ґрунт дитячого світосприйняття накладається сприймання свого, рідного, національного, прекрасного в найближчому оточенні.

Педагогам порекомендовано на уроках літератури рідного краю поряд із традиційними методами використовувати особистісно зорієнтовані технології, а також специфічні для цього виду уроків методи і прийоми: повідомлення; художню розповідь; виразне читання та інсценізацію; читання вголос творів і уривків; "оживлення" подій та словесний опис картини; підготовку й обговорення відгуків, анотацій, рецензій; дослідно-пошукову роботу в місцевих бібліотеках, музеях, картинних галереях, архівах; виписування образних висловлювань, афоризмів; підготовку виставок літературних, мистецьких і художніх творів, публікацій, репродукцій; інтерв'ю з автором, його рідними, друзями, знайомими; складання словничків термінів, понять; виставку учнівських ілюстрацій до твору; сценічні замальовки, фрагменти діа- та відеофільмів тощо. Але важливе місце слід відводити інтерактивним методикам: парним, груповим, колективним [5, с. 5].

Отже, аналіз результатів спільної діяльності науковців, методичних служб, учителів-практиків та учнів у процесі реалізації обласних проектів дає можливість говорити про важливість системної координації, наукового супроводу, практичної допомоги всім учасникам навчально-виховного процесу. Як результат: відпрацьовані нові напрямки в системі підвищення професійної майстерності учителів, розширено спектр використання інноваційних технологій саме з метою розвитку креативних здібностей особистості (наприклад, веб-квест), доповнено освітні стратегії апробованими, дієвими проектними технологіями, відпрацьовано інноваційні шляхи становлення творчої особистості зі сформованими життєво необхідними компетентностями.

Використані джерела

1. Богоявленська Д. Б. Психологія творчих здібностей / Д. Б. Богоявленська. – М. : ВЦ "Академія", 2002. – 383 с.
2. Бугайко Т., Бугайко Ф. Бесіди з молодими словесниками про урок літератури в 5 і 6 кл. / Т. Бугайко, Ф. Бугайко. – К. : 1967.
3. Крамаренко С. Г. Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості / С. Г. Крамаренко // Джерело. – № 25 – 32. – 2011. – С. 4 – 5.
4. Крамаренко С. Г. Розвиток позитивної навчальної мотивації учнів – важлива умова покращення якості освіти / С. Г. Крамаренко. – Джерело. – № 21 – 24. – 2012. – С. 4.
5. Криворотенко О. Г., Сергієнко А. А. Література Дніпропетровщини. Курс за вибором : навчально-методичний посібник / О. Г. Криворотенко, А. А. Сергієнко. – Дніпропетровськ : Інновація, 2015. – 200 с.
6. Куцевол О. М. Методика літератури – наука, заснована на творчості / О. М. Куцевол // Дивослово. – № 3. – 2006. – С. 19 – 24.
7. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / За редакцією Н. Й. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.
8. Романенко М. І. Розвиток інтелектуального руху на Дніпропетровщині / М. І. Романенко // Джерело. – № 21 – 24. – 2012. – С. 2.

Serhiyenko A.

**REALIZATION OF THE REGIONAL
SCIENTIFIC METHODOLOGICAL PROJECTS IN THE SYSTEM
OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION**

The current article demonstrates the diverse functions of the Postgraduate Pedagogical Education Institute, the ways of organization and implementation of regional pedagogical projects with educational-scientific support of scientific and educational workers of institutions, the necessity of these projects within the educational system is grounded, innovative approaches to learning in order to develop the necessary competencies of students in the process of studying the Ukrainian literature are offered.

The fact that the work of Institutes of Postgraduate Pedagogical Education provides innovative changes in regional system, as well as modernization of the educational sector in general and realization of organizational and methodological support of various educational, experimental, research, approbation and competitive processes is undeniable.

The final result of this activity is a better quality of education and teaching of general subjects, educational progress and, eventually, the improvement of the regional education quality.

One of the most successful ways to achieve these objectives is a systemic project activity of the Institute. During the work on the scientific and methodical project "Creative education for the development of innovative individual" special attention was paid on the development of creative abilities, aptitudes and interests of all the participants of educational process. Our work on a regional project provided an opportunity to distinguish basic qualities of creative and innovative personality, pedagogical strategies for its development and practical ways of its formation with the help of training activities.

The school subject "Ukrainian literature" has considerable potential for the formation of a creative personality through the art of speech, national and world culture. Modern teacher plans learning activities by implementing competence, personality and activity-oriented approaches. Combining all the modern educational technologies, strategies and approaches, regional project participants created their own educational mini-projects on the use of multimedia presentations, interactive technologies, Internet resources and media technologies. The special course on the literature of the native land has a special value in this case. The participants of a course interview the writers and create poetic sketches.

Key words: *project technology, creative education, innovative personality, educational strategies, social competences, Ukrainian literature lessons.*

Стаття надійшла до редакції 03.10.2015